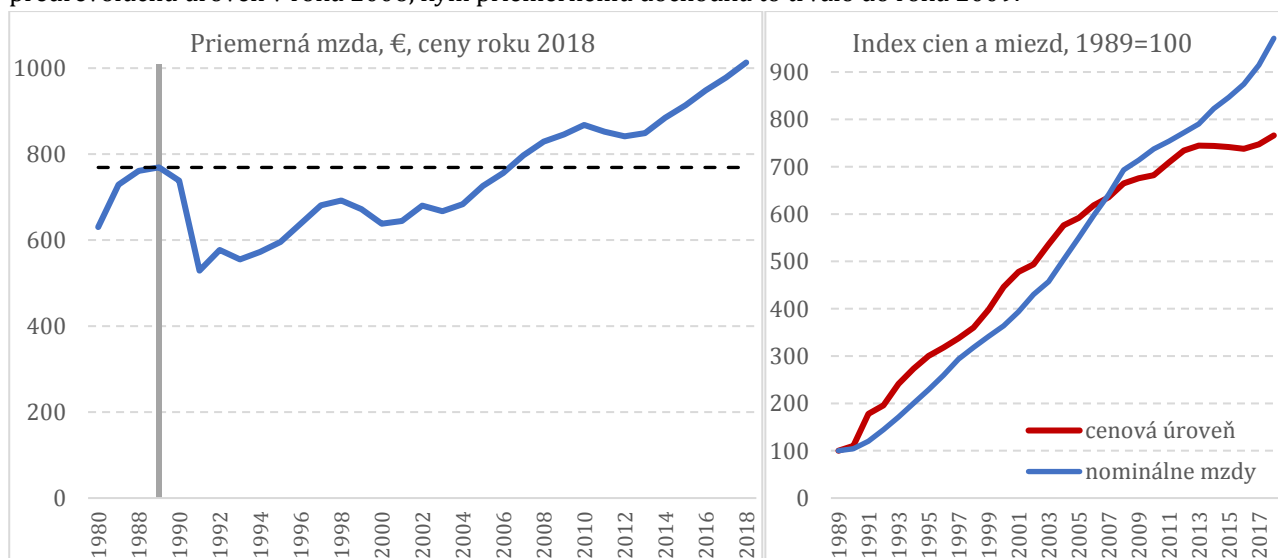

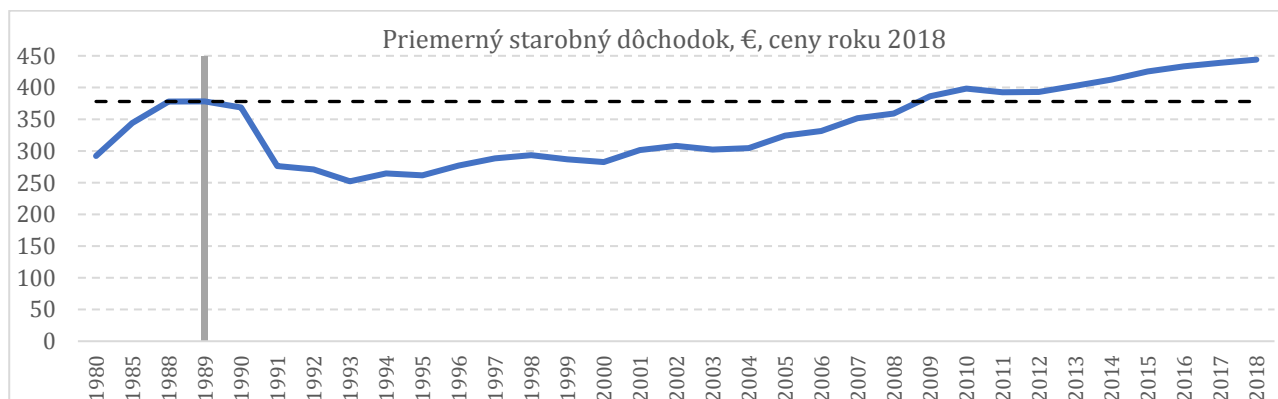
30 rokov slobody – stálo to za to?

30 rokov po Nežnej revolúcii oslavujeme nepochybné víťazstvo slobody a ľudských práv, ale tiež hodnotíme naše očakávania, že sa budeme mať výrazne lepšie. Z čisto ekonomického pohľadu: životná úroveň sa skoro zdvojnásobila, reálne mzdy stúpili o štvrtinu, väčšina tovarov je dostupnejšia a žijeme o 5–7 rokov dlhšie. Stačí to, aby sa naplnili očakávania, ktoré sme mali?

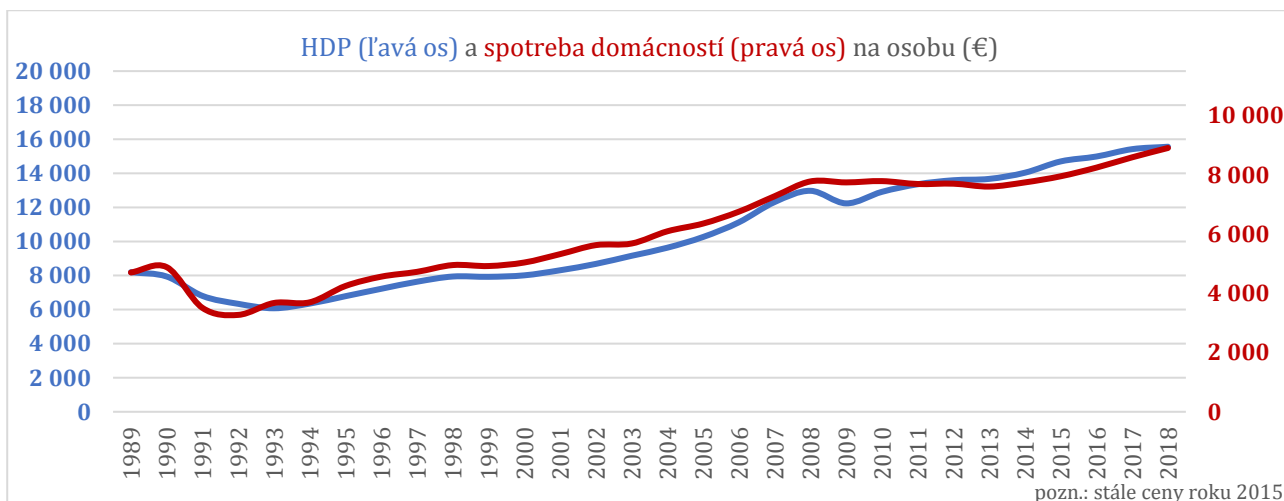
Sme bohatší: Priemerná reálna mzda stúpila o viac ako štvrtinu, pričom však reálny HDP na osobu aj reálna spotreba domácností sa skoro zdvojnásobili. Kým pred rokom 1989 bola spotreba domácností vzhľadom na mzdy nízka (kvôli nedostatku spotrebného tovaru často nebolo čo kúpiť), teraz je to naopak – domácnosti majú aj iné príjmy ako iba z miezd (zo živností, podnikania, majetku ...). Reálna úroveň priemernej mzdy dosiahla predrevolučnú úroveň v roku 2006, kým priemernému dôchodku to trvalo do roku 2009.

Pozn.: Priemerná mzda v roku 1989 bola 3090 Kčs, čo je v prepočte 102,6€. Vzhľadom na to, že ceny do roku 2018 vzrástli 7,5-násobne, je kúpna sila priemernej mzdy z roku 1989 v dnešných cenách 769 € (prerušovaná čiara v ľavom grafe).

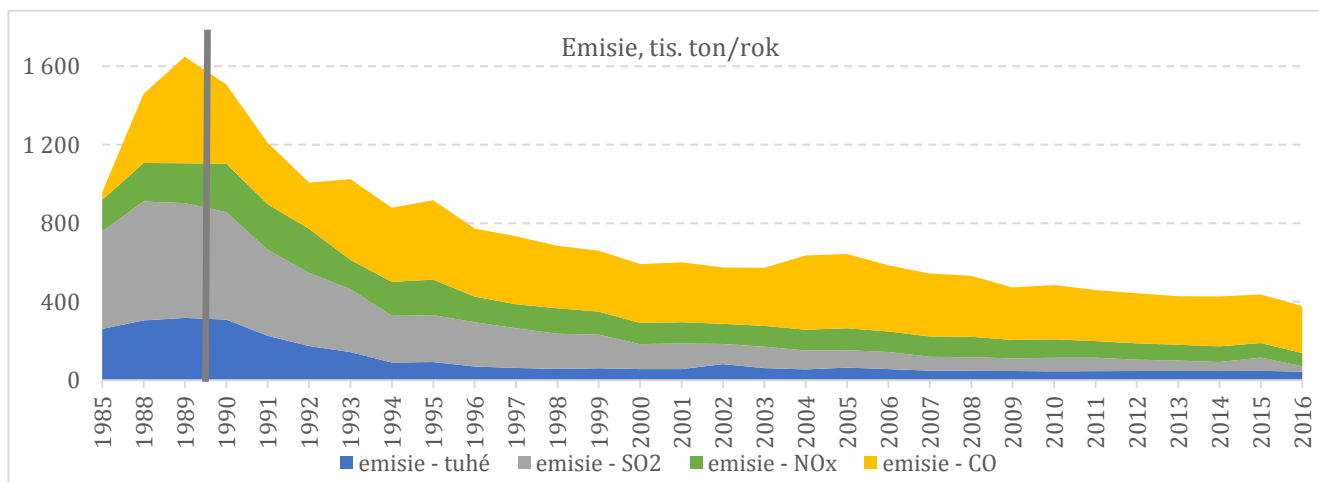
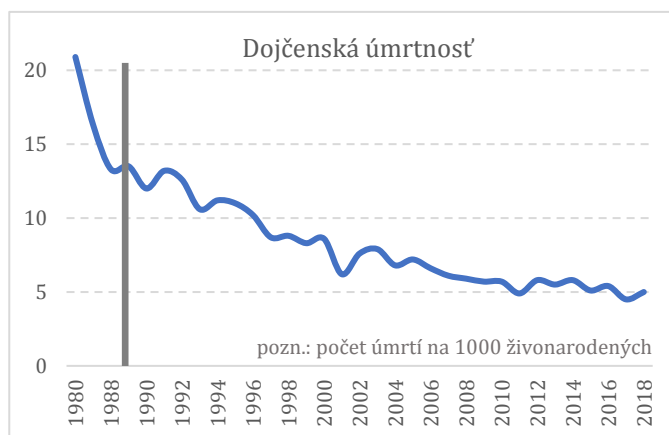
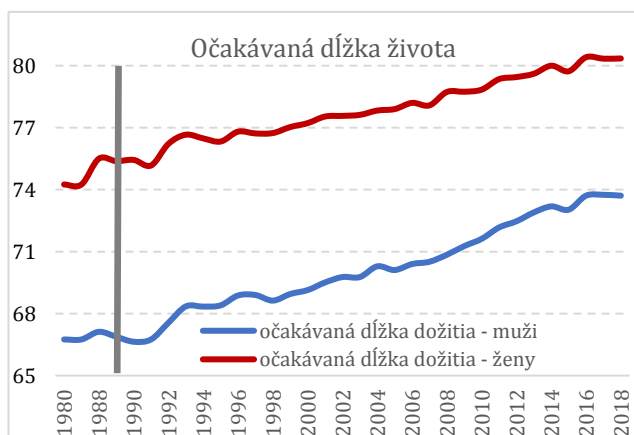
Analytické komentáre nie sú oficiálnym stanoviskom Národnej banky Slovenska. Prezentujú názory analytikov úseku meny, štatistiky a výskumu (ÚMS). Šírenie je povolené bez predchádzajúceho súhlasu, avšak s uvedením zdroja „Analytici ÚMS“. Ak nie je uvedené inak, časové rady sú sezónne očistené použitím vlastných sezónnych modelov.

Zdroj: Eurostat, ŠÚ SR, NBS, vlastné výpočty.

Pritom treba vziať do úvahy, že úroveň spotreby, miezd, či HDP na osobu v roku 1989 neboli udržateľné – z dnešného pohľadu by sme povedali, že rast v 80. rokoch bol bublinou vytvorenou nútenou výrobou nepotrebných tovarov, nútenou zamestnanosťou a nadmerným znečisťovaním životného prostredia. Keďže pre mnohé vyrábané produkty nebol skutočný dopyt, rovnovážna úroveň produkcie bola pravdepodobne výrazne nižšia.

Žijeme dlhší a zdravší život: Očakávaná dĺžka života mužov sa zvýšila o 7 rokov a žien o 5 rokov – a budú rásť ďalej. Dojčenská úmrtnosť klesla 2,5-násobne a znečisťovanie životného prostredia je 4-krát nižšie.

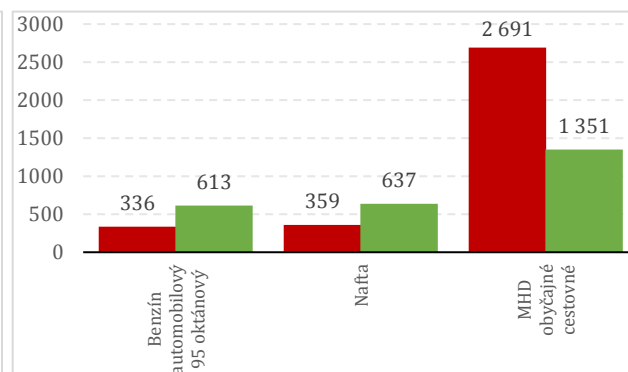
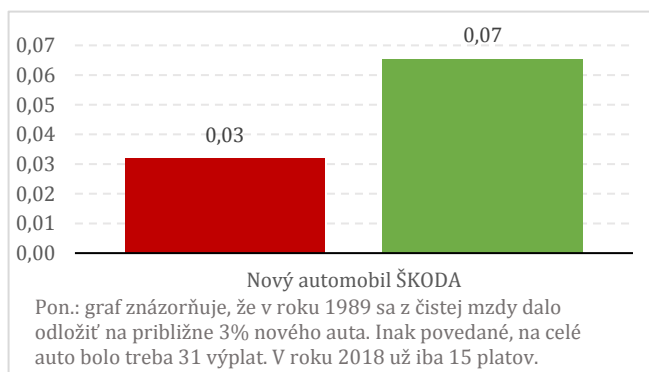
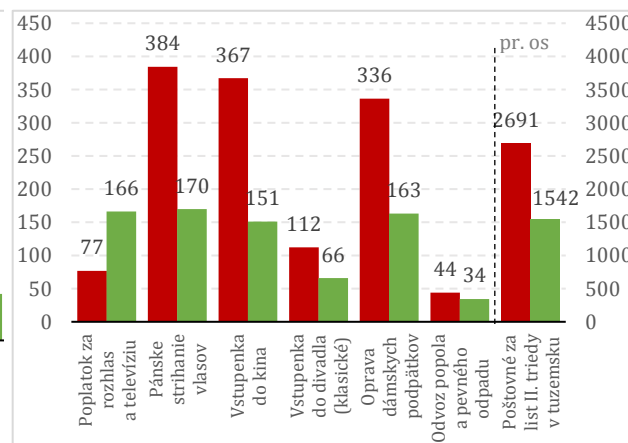
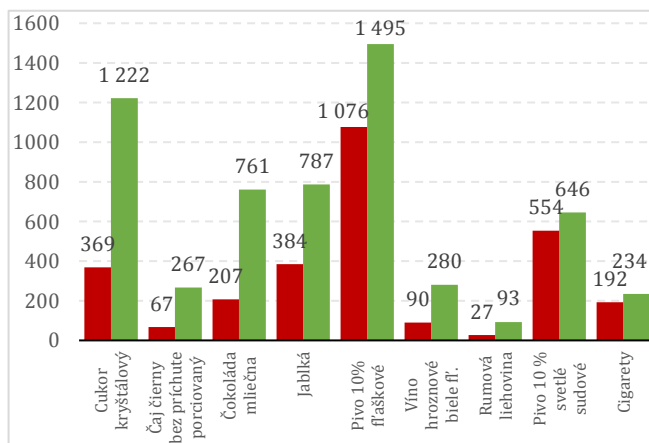
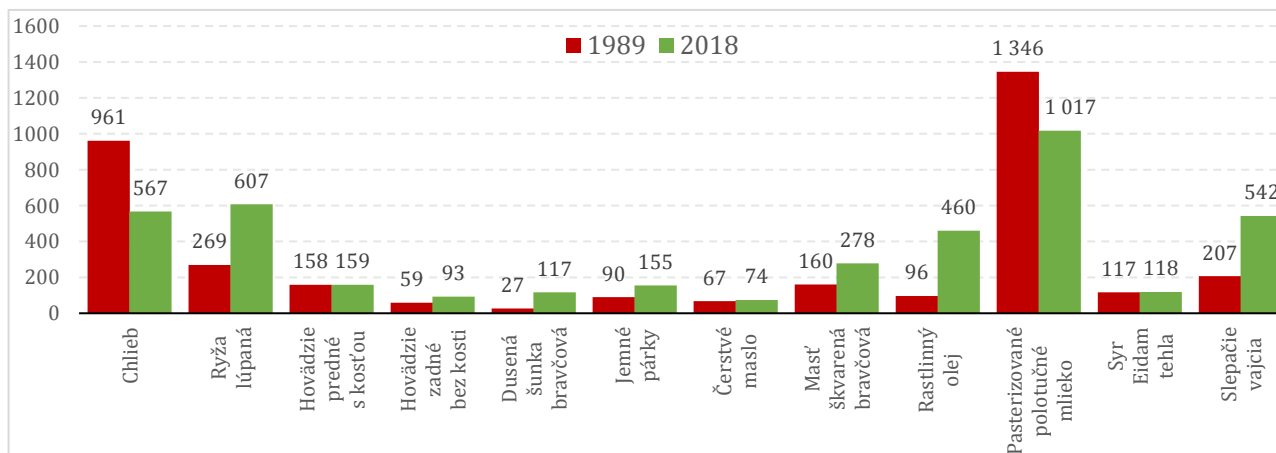
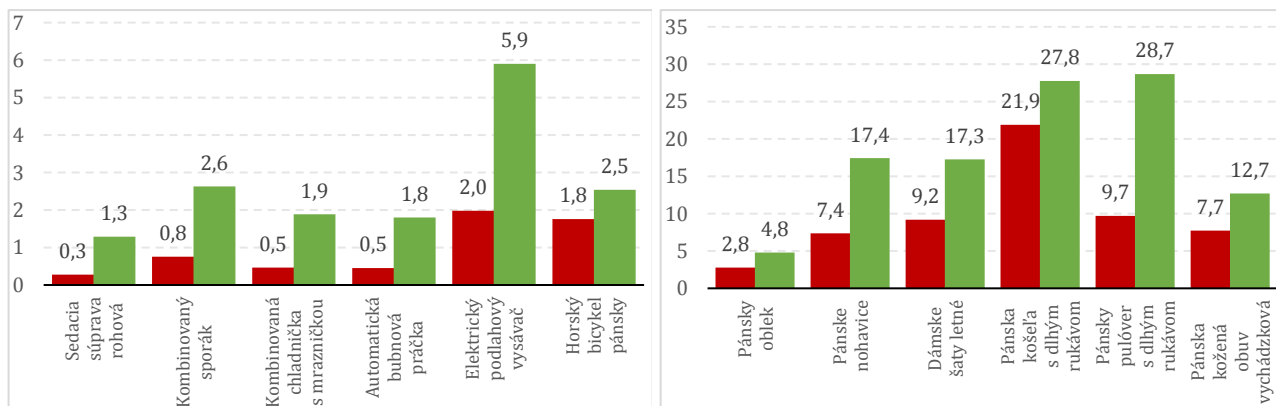

Zdroj: ŠÚ SR, VDC, vlastné výpočty.

Z priemerného príjmu si môžeme dovoliť viac z drvivej väčšiny tovarov a služieb než pred 30 rokmi. Relatívne viac pracujeme najmä na tovary a služby, ktoré boli počas socializmu dotované (chlieb, mlieko, poštovné – list 2. triedy, cestovné MHD, alebo niektoré služby založené na osobnej ľudskej práci (strihanie vlasov, oprava

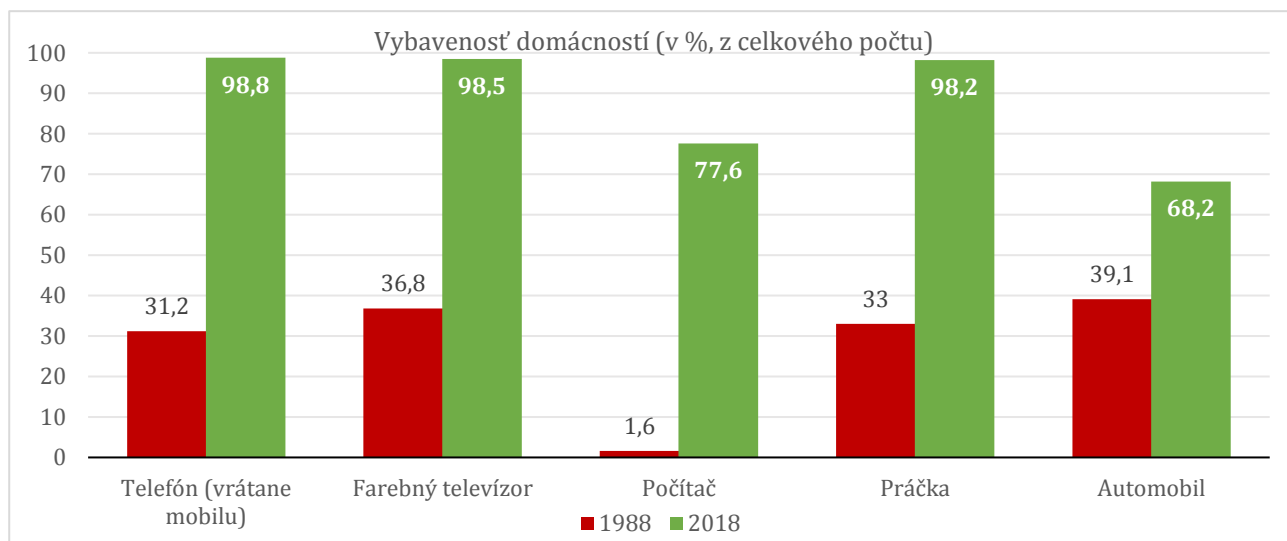
obuvi). Napríklad v r. 2018 sa z priemernej čistej mesačnej mzdy dalo kúpiť 6 vysávačov, kým v 1989 iba 2. Alebo na Škodu Favorit 136L sme v roku 1989 potrebovali 31 výplat, kým v roku 2018 stačí na Škodu Fabiu 1,0 TSI iba 15 čistých plátov.

Množstvo (počet kusov / balení) tovaru z čistej priemernej mzdy

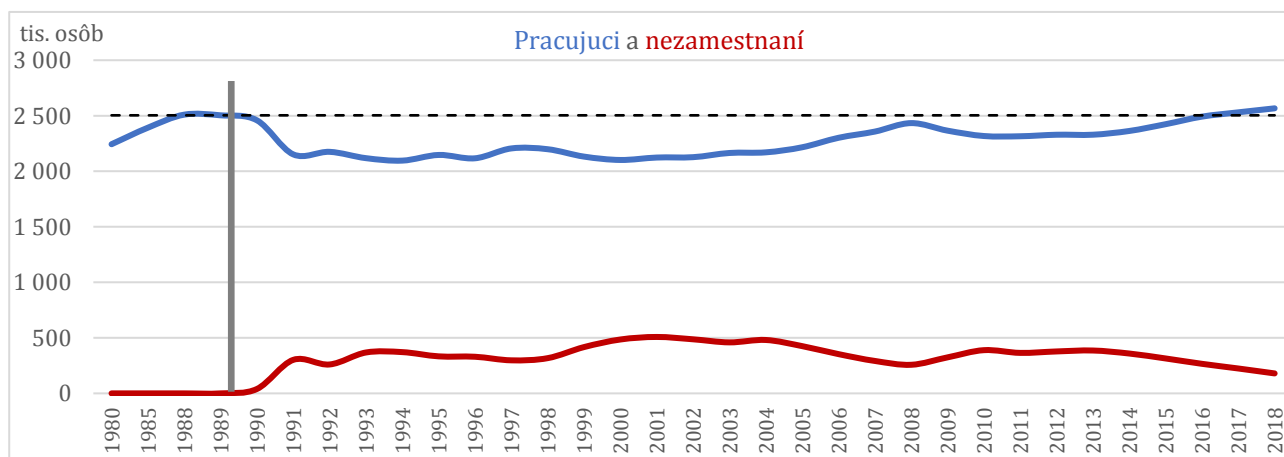
Zdroj: ŠÚ SR, ČSÚ, prepočty NBS.

Naše domácnosti sú lepšie vybavené spotrebičmi a tovarmi dlhodobej spotreby. Relatívne nižšie ceny tovarov podporujú ich nákup a zlepšenie štandardov vybavenia domácností.

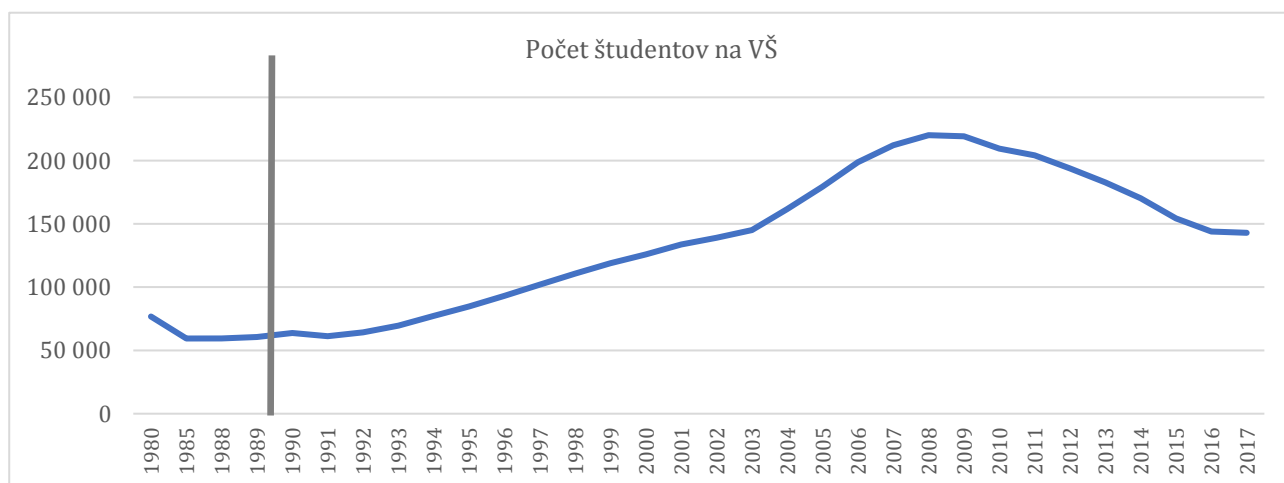
Zdroj: ŠÚ SR.

Za najväčšiu ekonomickú a sociálnu nevýhodu trhovej ekonomiky oproti socializmu sa považuje nezamestnanosť. **Napriek vzniku nezamestnanosti po roku 1989 dáva naša ekonomika v súčasnosti prácu viac zamestnancom než pred 30 rokmi.** Vzhľadom na nárast populácie o asi 150 tis. osôb je však dnešná celková miera zamestnanosti o 0,4 p.b. nižšia než v roku 1989.

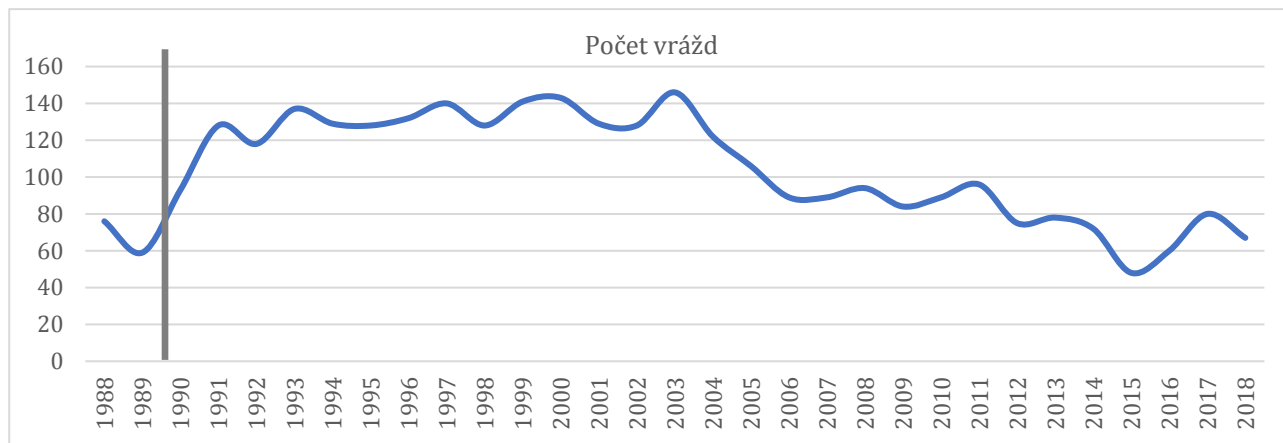
Zdroj: Eurostat, ŠÚ SR, NBS.

Sme vzdelanejšia spoločnosť s väčším potenciálom rastu do budúcnosti (pokles študentov v posledných rokoch na grafe je spôsobený poklesom počtu detí).

Zdroj: ŠÚ SR.

Vyššia sloboda zo začiatku viedla aj k nižšej bezpečnosti, ale po “divokých” 90. rokoch klesla zločinnosť na rovnaké až nižšie úrovne ako v 80. rokoch. Za socializmu sa darilo udržiavať nízku zločinnosť aj vďaka represívnemu štátnemu aparátu. V 90. rokoch zločinnosť stúpla, ale ako postupne spoločnosť bohatla a nové inštitúcie dozrievali, vrátila sa zločinnosť na nízke úrovne.

Zdroj: ŠÚ SR, MV SR.

Rozdiely v hodnotení a výzvach pre ekonomiku a spoločnosť veľmi pekne ilustrujú aj novoročné hodnotenia prezidentov Československa v roku 1990, niekoľko týždňov po Nežnej revolúcii, a prezidenta Slovenskej republiky v roku 2019.

1990	2019
	
<p>Nenavrhli jste mě do tohoto úřadu proto, abych vám i já lhal. Naše země nevzkvétá. ... Celá odvětví průmyslu vyrábějí věci, o které není zájem, zatímco toho, co potřebujeme, se nám nedostává. Stát, který se nazývá státem dělníků, dělníky ponižuje a vykořisťuje. Naše zastaralé hospodářství plýtvá energií ... dospělí lidé u nás umírají dřív, než ve většině Evropských zemí ...</p>	<p>... V Nežnej revolúcii sme sa zbavili tyranie režimu, ktorý šliapal po našich právach a slobodách dlhých štyridsať rokov. Vďaka odvahe, spoločnému úsiliu mnohých ľudí a schopnosti správne sa rozhodnúť v kritických okamihoch sme súčasťou modernej, slobodnej, prosperujúcej Európy...</p>

Zdroj: Novoročný prejav prezidenta Václava Havla 1.1.1990.

Zdroj: Novoročný príhovor prezidenta Andreja Kisku 1.1.2019.

Michal Doliak, Branislav Karmažin, Eva Štulrajterová, Martin Šuster¹
analytici@nbs.sk

¹ Ďakujeme za pomoc pri vyhľadávani historických dát Marošovi Antolovi, Alici Belanovej a Martinovi Kyselicovi z FSEV UK.